

Sygn. akt V CSK 349/17

POSTANOWIENIE

Dnia 14 czerwca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Karol Weitz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Monika Koba

SSN Anna Kozłowska

w sprawie ze skargi J. Z.

o wznowienie postępowania zakończonych prawomocnym postanowieniem Sądu Okręgowego w G. z dnia 22 lutego 2012 r., sygn. akt III Ca [...]

w sprawie z wniosku J. Z.

przy uczestnictwie A. C., B. C., A. G., M. W., E. W., R. S. i Gminy P.

o ustanowienie służebności drogi koniecznej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 14 czerwca 2018 r.,

skargi kasacyjnej skarżącej od postanowienia Sądu Okręgowego w G.

z dnia 5 stycznia 2017 r., sygn. akt III Ca [...],

uchyla zaskarżone postanowienie i sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Wnioskodawczyni J.Z. domagała się wznowienia postępowania o ustanowienie drogi koniecznej, w którym zapadło postanowienie z dnia 31 marca 2011 r. Sądu Rejonowego w J., i postanowienie Sądu Okręgowego w G. z dnia 22 lutego 2012 r., oddalające apelację od postanowienia z dnia 31 marca 2011 r. Sprawa toczyła się z udziałem A. C., B. C., A. G., M. W., E. W., R. S. i Gminy P. J. Z. podniosła, że po prawomocnym zakończeniu postępowania okazało się, że na szlaku drogi koniecznej przebiega gazociąg, uniemożliwiający realizację inwestycji. Okoliczność ta mogła mieć wpływ na wynik sprawy (art. 403 § 2 k.p.c.).

Postanowieniem z dnia 17 października 2012 r. Sąd Rejonowy w J. oddalił skargę o wznowienie postępowania. Apelację wnioskodawczyni od tego postanowienia Sąd Okręgowy w G. oddalił postanowieniem z dnia 19 września 2013 r. Na skutek skargi kasacyjnej Rzecznika Praw Obywatelskich Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 9 kwietnia 2015 r. uchylił postanowienie z dnia 19 września 2013 r. oraz poprzedzające je postanowienie Sądu Rejonowego w J. z dnia 17 października 2012 r. i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania. Sąd Najwyższy wskazał, że postanowieniem z dnia 22 lutego 2012 r. Sąd Okręgowy w G. oddalił apelację wnioskodawczyni od postanowienia Sądu Rejonowego w J. z dnia 31 marca 2011 r. Oznacza to, że do wznowienia postępowania na podstawie określonej w art. 403 § 2 k.p.c. zgodnie z art. 405 k.p.c. właściwy był Sąd Okręgowy w G., a nie Sąd Rejonowy w J.

Rozpoznając sprawę ponownie Sąd Okręgowy w G. postanowieniem z dnia 5 stycznia 2017 r. zmienił prawomocne postanowienie Sądu Okręgowego w G. z dnia 22 lutego 2012 r. w ten sposób, że zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w J. z dnia 31 marca 2011 r. w punkcie 2 o tyle, że poza wskazanymi tam robotami upoważnił J. Z. do wykonania na jej koszt przełożenia fragmentu gazociągu na działce [...] będącej własnością uczestnika postępowania A. G. pomiędzy punktami A-B wskazanymi na mapce stanowiącej załącznik do warunków technicznych „P” spółki z ograniczoną odpowiedzialnością Oddział w Z. z dnia 28 kwietnia 2016 r. (o

oznaczeniu [...]) poza zakres drogi koniecznej wraz ze zmianą technologii wykonania gazociągu ze stali na sieć z materiału PE 100 RC SDR 11, czyniąc załączoną do opisanego pisma mapę integralną częścią postanowienia (pkt 1 a), oddalił apelację wnioskodawczynie od postanowienia z dnia 11 marca 2011 r w pozostałej części (pkt 1b), oddalił skargę o wznowienie w pozostałej części (pkt 2), odstąpił od obciążania wnioskodawczynie kosztami sądowymi w sprawie (pkt 3) i oddalił wnioski uczestników postępowania A. C. i B. C. o zasądzenie kosztów postępowania (pkt 4).

Sąd Okręgowy, przyjmując, że skarga o wznowienie postępowania była w części uzasadniona, wskazał, iż spełniona była powołana przez wnioskodawczynię podstawa wznowienia, gdyż wprowadzić mogła ona mieć ogólną wiedzę, że w pobliżu jej nieruchomości istnieje sieć gazowa, to jednak istotne znaczenie miało to, gdzie dokładnie sieć ta przebiega i jaki jest jej wpływ na przebieg przyjętej drogi koniecznej, o czym wnioskodawczynie nie wiedziała i przy zachowaniu należytej staranności nie mogła wiedzieć. W tym zakresie nie można wnioskodawczynie postawić zarzutu, że okoliczności tych nie powołała w prawomocnie zakończonym postępowaniu, wobec czego uzasadniają one wznowienie postępowania. Zachowany został także termin do wniesienia skargi o wznowienie.

Powołując się na art. 412 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd Okręgowy uznał, że uzasadnione jest ponowne rozpoznanie sprawy w granicach podstawy powołanej przez wnioskodawczynię, tj. wskazanej przez nią okoliczności dotyczącej kolizji przebiegu wytyczonej drogi koniecznej z siecią gazową. Przyjął, że trzeba rozważyć, czy w świetle tej okoliczności droga konieczna ustanowiona przez Sąd Rejonowy w J. w postanowieniu z dnia 31 marca 2011 r. oraz zaakceptowana przez Sąd Okręgowy w G. w postanowieniu z dnia 22 lutego 2012 r. jest drogą odpowiednią w rozumieniu art. 145 § 1 k.c., jak też, czy pozostałe rozstrzygnięcia wskazanych postanowień w świetle przedmiotowej okoliczności są prawidłowe.

W celu rozpoznania sprawy w tym zakresie Sąd Okręgowy dopuścił dowody z opinii dwóch biegłych. Biegły sądowy do spraw budownictwa lądowego stwierdził,

że co do konieczności wykonania prac związanych z przełożeniem sieci gazowej i ich zakresu w związku z kolizją tej sieci z przebiegiem drogi koniecznej kompetentny jest właściciel owej sieci, tj. „G.” Spółka Gazownictwa (dalej jako: „GSG”) spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w Z., która potwierdziła istnienie kolizji w piśmie z dnia 16 kwietnia 2012 r. Sąd Okręgowy przyjął w związku z tym, że przedmiotowa kolizja istnieje i konieczne jest wykonanie prac służących jej usunięciu.

W zaktualizowanych warunkach technicznych zabezpieczenia sieci gazowej wydanych przez „P.” Spółkę Gazownictwa Spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością w W. w dniu 28 kwietnia 2016 r. wskazano, że w związku z kolizją planowanej drogi dojazdowej z istniejącą siecią średniego ciśnienia należy przełożyć kolidującą sieć od punktu A do punktu B, zaznaczonych na mapie, poza zakres drogi wraz ze zmianą technologii wykonania gazociągu ze stali na sieć z materiału PE 100 RC SDR 11. Warunki te są tożsame z warunkami określonymi przez GSG w piśmie z dnia 16 kwietnia 2012 r.

W ocenie Sądu Okręgowego rozważyć należało, czy przy uwzględnieniu kosztów prac związanych z przełożeniem sieci gazowej droga konieczna jest nadal odpowiednia w rozumieniu art. 145 § 1-3 k.c. Sąd zlecił biegłemu przygotowanie odpowiedniego kosztorysu w tym zakresie. Z przedłożonego preliminarza kosztów wynika, że przełożenie sieci na długości 83mb kosztować będzie 21 820,26 zł (bez podatku VAT). Opinia ta, chociaż określa jedynie wstępną wartość prac, wystarcza dla rozstrzygnięcia sprawy. Jej przedmiotem nie jest zapłata za roboty związane z pracami, lecz odniesienie ich wartości do kwestii odpowiedności drogi koniecznej ustalonej w postanowieniu z dnia 31 marca 2011 r. Sąd uznał przedmiotową opinię za wiarygodną i prawidłową.

Celem zbadania ustalonych okoliczności dla rozstrzygnięcia sprawy Sąd Okręgowy porównał wartość prac związanych z wykonaniem drogi według wariantu pierwszego preferowanego przez wnioskodawczynię i wartości tych prac związanych z wykonaniem drogi według wariantu drugiego, uwzględniając dodatkowe koszty przełożenia sieci gazowej. W pierwszym wariantcie wykonanie drogi wymagałoby przebudowy grobli, po której miałaby ona przebiegać.

Z treści ekspertyzy M. M. wynika, że koszt przebudowy grobli między stawami na nieruchomości A. i B. C. wyniósłby 313 278,14 zł według cen z 2005 r. Z kolei koszt wykonania drogi według wariantu drugiego, przyjętego w postanowieniu z dnia 31 marca 2011 r. (po nieruchomości A.G.), wyniósłby – według cen z 2007 r. - 65 183,78 zł, z czego kwota 14 192,61 obejmowałaby koszt jej wykonania na nieruchomości wnioskodawczyni.

Według Sądu Okręgowego nowa okoliczność w postaci dodatkowych kosztów przełożenia sieci gazowej nie uzasadnia zmiany postanowienia z dnia 31 marca 2011 r. przez zmianę przyjętego przebiegu drogi koniecznej. Chociaż powoduje ona zwiększenie kosztów wykonania ustalonej drogi koniecznej, to jednak nie skutkuje dezaktualizacją wniosku Sądu Rejonowego, że tak ustalona droga konieczna jest odpowiednia dla potrzeb nieruchomości wnioskodawczyni i że przebiega ona z najmniejszym obciążeniem gruntów, przez które ma prowadzić. Ponadto, droga ustalona przez Sąd Rejonowy uwzględnia interes społeczno-gospodarczy (art. 145 § 3 k.c.). Pomiędzy wnioskodawczynią a uczestnikami postępowania A. C. i B. C. na tle korzystania z grobli dla celów przejazdu istniał znaczny konflikt. Uczestnik postępowania A. G. nie sprzeciwił się zaś ustanowieniu drogi koniecznej po jego nieruchomości. Mimo więc zwiększenia kosztów związanych z wykonaniem drogi koniecznej z powodu potrzeby przełożenia sieci gazowej wariant drugi przebiegu drogi, przyjęty w postanowieniu z dnia 31 marca 2011 r., pozostaje nadal wariantem właściwym i spełniającym wymagania określone w art. 145 § 1-3 k.c.

Nowo ujawniona okoliczność w postaci potrzeby przełożenia sieci gazowej uzasadniała zmianę postanowienia z dnia 31 marca 2011 r. jedynie w ten sposób, że konieczne było upoważnienie wnioskodawczyni do wykonania dodatkowych prac na nieruchomości uczestnika postępowania A.G. Dlatego Sąd Okręgowy dokonał odpowiedniej zmiany postanowienia z dnia 22 lutego 2012 r. prowadzącej do zmiany postanowienia z dnia 31 marca 2011 r. i oddalenia apelacji wnioskodawczyni od postanowienia z dnia 31 marca 2011 r. w pozostałym zakresie. W tych również granicach doszło do uwzględnienia skargi o wznowienie, która w pozostałym jednak zakresie podlegała oddaleniu.

Skargę kasacyjną na postanowienie z dnia 5 stycznia 2017 r. wniosła wnioskodawczyni. Zarzuciła naruszenie art. 384, art. 235 § 1 i art. 241, art. 245 § 1 w związku z art. 279 k.p.c., art. 176 ust. 1 Konstytucji RP i art. 145 § 3 k.c. Wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzucając naruszenie art. 384 k.p.c. wnioskodawczyni twierdziła, że zmiana postanowienia z dnia 22 lutego 2012 r. dokonana zaskarżonym postanowieniem jest dla niej niekorzystna, ponieważ przyjmuje inny wariant przebiegu drogi koniecznej niż wariant, za którym optowała ona w toku postępowania. Twierdzenie to jest nietrafne, gdyż Sąd Okręgowy nie zmienił postanowienia z dnia 22 lutego 2012 r. na niekorzyść wnioskodawczyni, lecz na jej korzyść. Upoważnił ją do wykonania prac potrzebnych dla przełożenia fragmentu gazociągu, co było niezbędne dla przeprowadzenia drogi koniecznej zgodnie z jej przebiegiem przyjętym przez Sądy obu instancji, a czego wnioskodawczyni - w braku ewentualnej zgody właściciela nieruchomości obciążonej - nie mogłaby zrobić. Nie zmienia tej oceny to, że Sąd Okręgowy nie przychylił się do wariantu przebiegu drogi koniecznej preferowanego przez wnioskodawczynię, w związku z czym oddalił skargę o wznowienie w pozostałym zakresie. Nie oznacza to, że orzeczenie rozstrzygnięcie po dokonanej zmianie stało się dla wnioskodawczyni mniej korzystne niż zaskarżone postanowienie z dnia 22 lutego 2012 r., lecz jedynie to, że nie jest ono korzystne dla niej w stopniu, którego oczekiwała wnosząc skargę o wznowienie. Przedmiotowy zarzut jest w związku z tym bezzasadny.

Naruszenia art. 235 § 1 i art. 241 k.p.c. wnioskodawczyni dopatrywała się w tym, że Sąd Okręgowy oparł się na nieaktualnym materiale dowodowym, który w kontekście kosztów wykonania drogi koniecznej w różnych wariantach wymagał zaktualizowania do obecnych cen i warunków panujących na gruncie, a naruszenia art. 245 § 1 w związku z art. 279 k.p.c. w tym, że przypisał prywatnej opinii, tj. ekspertyzie M. M. z 2005 r., znaczenie dowodu z opinii biegłego, dokonując na jej podstawie ustalenia kosztów wykonania drogi koniecznej według wariantu jej przebiegu preferowanego przez wnioskodawczynię.

W art. 235 § 1 k.p.c. została ustanowiona zasada bezpośredniości w aspekcie podmiotowym, oznaczająca nakaz prowadzenia postępowania dowodowego przed sądem (składem) orzekającym (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2018 r., II CSK 399/17, nie publ.). Nie można skutecznie zarzucić naruszenia tego przepisu twierdząc, że sąd orzekający oparł się na dowodach, które - ze względu na upływ czasu - mogły ulec dezaktualizacji. Przepis art. 235 § 1 k.p.c. tej kwestii nie dotyczy. Zarzut jego naruszenia jest wobec tego bezzasadny.

Według art. 241 k.p.c. sąd orzekający może zarządzić powtórzenie lub uzupełnienie postępowania dowodowego. Przepis ten może mieć zastosowanie w drugiej instancji (art. 391 § 1 k.p.c., por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2000 r., I CKN 950/00, nie publ.) oraz po wznowieniu postępowania (art. 406 k.p.c.), skoro sąd we wznowionym postępowaniu dokonuje samodzielnej oceny całego materiału zgromadzonego zarówno w związku ze stwierdzoną przez siebie podstawą wznowienia, jak i w związku z kontynuowaniem rozpoznawania sprawy, niebędąc związanym ustaleniami faktycznymi poczynionymi przez sąd, który wydał orzeczenie objęte skargą o wznowienie, i przyjętą przez ten sąd oceną dowodów (por. wyrok Sąd Najwyższego z dnia 25 czerwca 2015 r., III CSK 375/14, nie publ., uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2017 r., III CZP 112/16, OSNC 2017, nr 11, poz. 125).

Powtórzenie lub uzupełnienie postępowania dowodowego sąd może zarządzić z urzędu lub na wniosek strony bądź uczestnika postępowania. Z reguły potrzebę powtórzenia postępowania dowodowego uzasadniają uchybienia w postępowaniu dowodowym wcześniej przeprowadzonym lub wadliwość jego wyników (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2016 r., III CZP 102/15, OSNC 2016, nr 7-8, poz. 88), natomiast potrzebę uzupełnienia postępowania dowodowego zgłoszenie nowych twierdzeń lub dowodów bądź niedostateczność dotąd zebranego materiału dowodowego. Przy ocenie, czy zastosować art. 241 k.p.c., należy mieć jednak także na względzie to, czy konieczności uzupełnienia postępowania dowodowego nie uzasadnia upływ czasu od chwili jego przeprowadzenia, jeśli może on mieć wpływ na aktualność wyników przeprowadzonych dowodów. Sytuacja taka może odnosić się w szczególności do dowodu z opinii biegłego, co do którego ustawodawca niekiedy zresztą zakłada

możliwość dezaktualizacji jego wyniku (por. art. 948 k.p.c. lub art. 156 ust. 3-4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, jedn. tekst. Dz. U. z 2018 r., poz. 121 ze zm.). Sąd Okręgowy zagadnienia tego nie rozważył, co powoduje, że nie można odeprzeć - w okolicznościach sprawy - zarzutu naruszenia art. 241 k.p.c. W szczególności opinia biegłego dotycząca kosztów urządzenia drogi koniecznej według wariantu jej przebiegu wybranego przez sądy obu instancji odzwierciedla stan z 2007 r., a zaskarżone postanowienie zapadło w 2017 r. Nierozważenie potrzeby uzupełnienia postępowania dowodowego w tym zakresie mogło mieć wpływ na wynik sprawy, skoro wysokość ewentualnych kosztów urządzenia drogi koniecznej została potraktowana przez Sąd Okręgowy jako istotny element przy przesądzeniu, że bardziej odpowiednia jest droga konieczna według wariantu jej przebiegu przyjętego w postanowieniu z dnia 31 marca 2011 r.

Wnioskodawczyni zarzucając naruszenie art. 245 § 1 w związku z art. 279 k.p.c. prawidłowo podniosła, że Sąd Okręgowy popełnił błąd traktując ekspertyzę M. M., sporządzoną - we współpracy z innymi osobami - na zlecenie uczestników A. i B. C., jak dowód z opinii biegłego i dokonał na jej podstawie ustalenia kosztów urządzenia drogi koniecznej według wariantu jej przebiegu preferowanego przez wnioskodawczynię, podczas gdy była to opinia prywatna. Prywatne ekspertyzy opracowane na zlecenie stron lub uczestników postępowania nie są dowodem z opinii biegłego, lecz stanowią umotywowane z punktu widzenia wiadomości specjalnych stanowisko stron lub uczestników postępowania. Nie mogą zastąpić dowodu z opinii biegłego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 1974 r., II CR 260/74, nie publ., z dnia 20 stycznia 2009 r., II CSK 229/08, nie publ., z dnia 15 stycznia 2010 r., I CSK 199/09, nie publ., z dnia 2 lutego 2011 r., II CSK 323/10, nie publ.). Sąd Okręgowy naruszył te reguły, co mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, skoro skutkowało ustaleniem - na podstawie prywatnej opinii, niebędącej dowodem z opinii biegłego - wysokości kosztów urządzenia drogi koniecznej według wariantu jej przebiegu preferowanego przez wnioskodawczynię, a odrzuconego przez Sądy obu instancji jako mniej odpowiedniego.

W sytuacji, w której uzasadniona okazała się część zarzutów naruszenia przepisów postępowania, przedwczesne jest rozpatrywanie zarzutów naruszenia

przepisów prawa materialnego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1997 r., II CKN 60/97, OSNC 1997, nr 9, poz. 128, z dnia 20 kwietnia 2004 r., V CK 92/04, nie publ, z dnia 27 października 2017 r., II CSK 25/17, nie publ., z dnia 15 marca 2018 r., III CSK 398/16, nie publ.).

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zdanie pierwsze w związku z art. 406 i art. 13 § 2 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹, art. 406 i art. 13 § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

jw